

Наставно-научном већу

Филозофског факултета у Београду

Изабрани у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације „Слика Африке у Југославији (1945-1991)“ кандидата Немање Р. Радоњића, подносимо Већу и надлежним телима Универзитета у Београду следећи извештај:

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Немања Р. Радоњић рођен је 1989. у Крушевцу, где је завршио основну школу и гимназију. Дипломирао је 2013. на Катедри за општу савремену историју са радом „Антиамериканизам на српским интернет сајтовима 2008.“, за који је добио оцену 10. Просек на основни студијама био му је 8,85. Мастер рад „Слика Балкана у часопису 'National Geographic' (1888-2013)“ одбранио је већ следеће, 2014. године, и за њега је добио награду „Андреј Митровић“, која се додељује за најбољи мастер рад одбрањен на Катедри за општу савремену историју. Просек на мастер студијама му је био 10.0. Исти просек (10,0) био му је и на докторским студијама, које је уписао 2015.

После завршетка основних студија, радио је као наставник у основној школи „Свети Сава“ у Крушевцу (2014-2015). На Факултету политичких наука био је сарадник у настави на предметима *Друштвена историја Србије* и *Савремена политичка историја* (2015-2016). На Факултету политичких наука био је и предавач по позиву на Мастер студијама културологије, на предмету *Културе Балкана*. На Филозофском факултету, био је сарадник у настави на предметима *Амерички 20. век* и *Пропаганда у 20. веку* (2015-2019).

Од 2018. Немања Радоњић је запослен у Иституту за новију историју Србије као истраживач-сарадник (звање је стекао 2016). Поред тога, био је сарадник у истраживању

за изложбе „Nyimpra kor nzidzi / Човек не може опстати сам. (Ре)концептуализација Музеја афричке уметности“ (Музеј афричке уметности, мај 2017 – фебруар 2018), „Тито у Африци: Сlike солидарности“ (Музеј Југославије, јун – децембар 2017) и „Come Together / Заједно: 180 година дипломатских односа између Велике Британије и Србије“ (Музеј југословенске кинотеке, октобар – новембар 2017).

Током докторских студија, Немања Радоњић био је ангажован и на међународним пројектима. Као истраживач, учествовао је у пројекту *Socialism Goes Global: Cold War Connections between the “Second” and “Third” Worlds 1945-1991* (пројекат Универзитета Ексетер, у сарадњи са Универзитетом у Оксфорду, Колумбија универзитетом, Универзитетом у Лајпцигу, Универзитетом у Београду, Универзитетом у Лондону и Академијом наука Мађарске, 2014-2018). Од 2014-2019. је као истраживач-докторанд учествовао у пројекту *Repräsentationen des sozialistischen Jugoslawien im Umbruch - Promena reprezentacije socijalističke Jugoslavije*, (пројекат Универзитета Хумболт у Берлину, у сарадњи са Универзитетом у Београду, Универзитетом у Пули, Универзитетом у Сарајеву, ЗРЦ у Копру и Институтом за националну историју у Скопљу, 2013-2018).

Као докторанд, колега Радоњић био је и стипендиста Универзитета Хумболт у Берлину (јул-август 2017), као и полазник докторске радионице „Повијест свакодневице у социјалистичкој Југославији“, Центра за проучавање повијести социјализма Универзитета Јурја Добриле у Пули (2015). Учествовао је и на конферецијама *Alternative Global Geographies* Универзитета у Лајпцигу (са радом „From Kragujevac to Kilimanjaro. Imagining and re-imagining Africa in socialist Yugoslav travelogues“), *(Re)thinking Yugoslav internationalism* у Грацу (са радом „Proving grounds. Yugoslavia and the anti-colonial movements in Africa (1954-1961)“), *Socijalizam na klupi: KOMUNISTI I KOMUNISTIČKE PARTIJE: POLITIKE, AKCIJE, DEBATE* (са радом „Веома различитим путевима у социјализам. Југословенски комунисти и афрички напредни покрети 1945-1970“) и *Сједињене Америчке Државе у друштвеним и хуманистичким наукама у Србији* (са радом „Српска историографија о југословенско-америчким односима за време Хладног рата“).

Од завршетка мастер студија до данас, објавио је неколико научних радова: „'Not exactly out of Europe, but somehow on the fringes of the Orient'. Слика Балкана у часопису *National Geographic* (1888-2013)“ (*Годишњак за друштвену историју*, 3/2013, стр. 73-97), „From Kragujevac to Kilimanjaro: Imagining and re-imagining Africa and the self-perception of

Yugoslavia in the travelogues from socialist Yugoslavia” (*Годишњак за друштвену историју*, 2/2016, стр. 55-89), “Bubnjevi revolucije: Veda Zagorac i Zdravko Pečar” (у: А. Сладојевић, Е. Епштајн (ур.), *Nyimpa kor nzididi= čovek ne može opstati sam = one man, no chop. (Re)konceptualizacija Muzeja afričke umetnosti, Zbirka Vede i dr Zdravka Pečara*, Београд 2017, стр. 156-175), „Српска историографија о југословенско-америчким односима за време хладног рата” (у: В. Алексић, Р. Вучетић (ур.), *Сједињене Америчке Државе у друштвеним и хуманистичким наукама у Србији*, Београд 2019, стр. 57-71), “Веома различитим путевима у социјализам. Југословенски комунисти и афрички напредни покрети (1945-1970)” (у: И. Дуда (ур.), *Комунисти и комунистичке партије: политике, акције, дебате*, Пула 2019, стр. 135-163), „(Пост)југословенска историографија и 'Трећи свет' са посебним освртом на подручје Африке” (у: Н. Grandits, V. Ivanović, B. Janković (ur.), *Sarajevo-Zagreb 2019, str. 83-107*), „(Dis)unity in Eating, a Brotherhood in Drinking? American Travel Writers Perceptions of Yugoslavia’s Socialist Cuisine“ (у: R. Fotiadis, V. Ivanović, R. Vučetić (eds.), *Brotherhood and Unity at the Kitchen Table? Cooking, Cuisine and Food Culture in Socialist Yugoslavia*, Zagreb 2020, pp.175-197).

Завршена докторска дисертација под насловом „**Слика Африке у Југославији (1945-1991)**“ има 438 страна, у оквиру којих се налазе и прилози на 34 стране. Текст дисертације подељен је на Предговор, Увод, четири поглавља, и Закључак, уз Списак извора и литературе и Прилоге на крају.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације Немање Радоњића је слика/репрезентација Африке у Југославији током социјалистичког периода, од 1945. до 1991. Широком хроношким оквиром, обухваћено је време Хладног рата, али време у којем су југословенско-афрички односи били на врхунцу, као део југословенске ванблоковске политике. Данас, уосталом, утицајни историчари, попут Џоа Гудија и Дејвида Армитажа препоручују да докторске дисертације буду усмерене на што дуже периоде, што је било и у складу са методологијом

истраживања слике Другог, јер су многе слике Африке дугог трајања, а овај период се поклопио и са периодом постојања социјалистичке Југославије и периодом Хладног рата и деколонизације Африке. Колега Радоњић је у својој докторској дисертацији посматрао Африку као жариште борбе за утицај суперсила, у чему је Југославија била важан афрички партнер, нудећи свој модел социјализма као могући пут за развој новоослобођених афричких земаља. Изабравши ову тему и предмет истраживања, Немања Радоњић је докторском дисертацијом „Слика Африке у Југославији (1945-1991)“ дао важан допринос проучавању југословенског „трећег“ пута, као и важан прилог глобалној историји Хладног рата. Поред тога што попуњава празнине у српској историографији, колега Радоњић је својим приступом донео не само тематске, него и методолошке новине у истраживању историје социјалистичке Југославије, југословенско-афричких односа, историје Покрета несврстаних, историје антиколонијализма и глобалног Хладног рата.

Основни циљ дисертације Немање Радоњића је да се утврде доминантне југословенске представе о Африци у југословенском друштву кроз анализу слике Африке код политичке елите, код стручњака, код културне елите и код обичних људи. Кроз анализу ових представа, колега Радоњић је поставио за циљ и да утврди како је Африка постала део симболичке географије и важан део политичког, јавног и научног дискурса у време југословенског социјализма. Све време имајући у виду глобални контекст Хладног рата, он није посматрао Југославију као „изоловано острво“ између Истока и Запада, него је кроз слику Африке вешто позиционирао Југославију унутар хладноратовског света, све време поредећи слику Африке у Југославији, са сликом Африке и на Истоку и на Западу. Користећи имагологију и постколонијалну теорију, Немања Радоњић је Африку у југословенској имагиници представио у духу истраживања Едварда Саида, Ларија Вулфа, Марије Тодорове, Цветана Тодорова и Филипа Куртена, и на тај начин дао важан допринос студјама имагологије у српској историографији.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Користећи богату теоријску литературу о имагологији, Африци, Хладном рату, као и историографску о Хладном рату, Југославији и југословенско-афричким односима, уз анализу разноврсних историјских извора, Немања Радоњић је поставио следеће хипотезе:

- Специфичан југословенски положај (идеолошки и културно-географски) обликовао је специфичну слику Африке;
- Африка је била идеална за промоцију југословенског модела;
- Најважнију улогу у изградњи слике „Другог“ није играло историјско искуство сусрета са Африком, већ посредно преузимање делова слике па и митова из западне културе/науке тј. радикално супротстављање тим митовима;
- У слици африке у Југославији, разликовала се слика северне и тзв. „црне“, подсахарске Африке;
- Слика Африке грађена је највише на дихотомији потлачени-тлачитељи, где се Југославија увек стављала на страну потлачених Африканаца;
- Најважнија имагинарна веза Југославије и Африке била је приврженост несврстаности;
- Терминологију и фразе у виђењу Африке иницирала је и диктирала политичка елита;
- Обични људи у Југославији градили су слику Африке комбинујући репрезентације из политичког дискурса са постојећим стереотипима.

Сматрамо да је кандидат Немања Радоњић добро и прецизно дефинисао хипотезе од којих је пошао у истраживању, и да је својом дисертацијом доказао да су оне биле добро постављене, те да су истраживањима и његовим анализама све добиле потврду. Изузетак представља само трећа хипотеза, која је делимично доказана, јер је улогу у изградњи слике Африке, поред преузимања митова или супротстављања митовима играо и низ „проживљених ситуација“, односно дугогодишња сарадња, лично искуство, солидарност и визија заједничког, несврстаног света.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска теза Немање Радоњића почиње *Предговором* (стр. 1-16) у коме је кандидат објаснио значај проучавања ове теме, и прецизно одредио предмет и циљеве истраживања. Колега Радоњић је овде образложио основни теоријски приступ – ослањање на имагологију и постколонијалне студије. У Предговору је упознао читаоце с изворима и литературом које је користио приликом истраживања и писања докторске дисертације. Од

посебног значаја је разноврсност коришћених извора – архивска грађа, грађа библиотека и музеја, штампа, публицистика, преводи афричких писаца, али и мапе, путописи, филмови, фотографије, споменичко наслеђе, музика.

Увод (стр. 16-48) свог рада, колега Радоњић је почео „мапирањем“ Африке и њеним положајем у Хладном рату. Он је нагласио значај процеса деколонизације, који је овај континент учинио ареном хладноратовске борбе великих сила за „срца и душе“. Дајући кратку историју Африке, и објашњавајући значај Африке за Америку, Совјетски Савез и Источни блок, али и Кину и Кубу, а потом и Југославију, колега Радоњић је створио одличну основу за контекстуализацију своје теме. Томе је додатно помогао и преглед југословенско-афричких односа 1945-1991, који такође чини део Увода.

Након Увода, рад је подељен на четири поглавља. Прво поглавље, „*Политичка елита и Африка*“ (стр. 49-135), подељено је на три потпоглавља: Политичка географија континента, Тито и Африка и Слика кључних личности афричког континента. У овом поглављу колега Радоњић је пратио конструкцију слике Африке од стране политичке елите на различитим нивоима – анализирао је како су на слику Африке утицале одлуке највиших државних институција и политичког вођства (од Јосипа Броза Тита и партијског врха, до југословенских дипломата у Африци), и како се та слика мењала (Африка као постколонијални континент, Африка као социјалистички континент, Африка као несврстани континент и Африка као мрачни континент). Оваквом структуром поглавља и постављеним питањима, Немања Радоњић је успешно анализирао не само начине на које је политичка елита формирала слику Африке у време социјализма, него и како су хладноратовске кризе утицале на промене у југословенској репрезентацији Африке.

Друго поглавље, „*Стручњаци и Африка*“ (стр. 136-212), такође је подељено на три потпоглавља: Стручњаци и помоћ ослободилачким покретима у Африци, Слика развоја и неразвијености у Африци и Југословени као епигони модернизације. У овом поглављу, колега Радоњић је анализирао контакте које су различити стручњаци (војни стручњаци, привредни стручњаци, лекари, просветни радници, градитељи и архитекте, као и радници-самоуправљачи) имали са Африком и како су ти контакти утицали на стварање слике Африке у Југославији. Важан део овог поглавља заснован је на теорији назадности (theory of backwardness), која му је помогла да објасни слику развоја и неразвијености у Африци, која је додатно утицала на перцепцију Африке у Југославији.

Треће поглавље, *„Културна елита и Африка“* (стр. 213-296) има четири потпоглавља: Између политике и науке: оснивачи африканистике у Југославији, Институционализација проучавања континента, Југословенска књижевност и Африка и Места сусрета: репрезентација Африке кроз културне институције и манифестације. У овом поглављу, колега Радоњић је анализирао како је Африка проучавана и представљана у научним и културним институцијама у Југославији. Обрађено је стварање југословенске африканистике и научних института посвећених проучавању Африке (Институт за Африку, Друштво африканиста Југославије), као и улога појединаца који су одиграли кључну улогу у југословенском проучавању Африке, попут Петра Губерине, Веде Загорац, Здравка Печара и Јокице Хаџи Василеве. Посебан простор посвећен је Музеју афричке уметности и југословенској књижевности о Африци, који су мењали перцепцију Африке и у стручној, али и широј јавности.

Четврто поглавље, *„Обични људи и Африка“* (стр. 297-352), има три потпоглавља: Слика Африке у масовним медијима, Слика Африке у популарној култури Африканци у Југославији. У њему је колега Радоњић анализирао како су медији допринели формирању слике Африке у Југославије, кроз анализу штампаних и електронских медија. Поред тога, он је у овом поглављу дао и слику Африке и начине на које је она формирана код деце, као и слику Африке у популарној култури – у стриповима, музици, на филму. На крају овог поглавља, колега Радоњић бавио се Африканцима у Југославији, с фокусом на проучавање положаја афричких студената, што му је омогућило да преиспита и питање расизма у Југославији.

На крају рада, колега Радоњић дао је закључна разматрања (стр. 353-358), као и садржајан списак извора и литературе. Посебну вредност рада чине Прилози (стр. 404-437), међу којима се налазе пописи посета Јосипа Броз Тита афричким земљама, као и афричких лидера Југославији, пописи преведених дела афричке књижевности, многобројне мапе Африке, фотографије и илустрације, који помажу да се разуме како је Африка представљана у југословенској јавности.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Тема слике Африке у Југославији је потпуно необрађена у српској историографији, док су југословенско-афрички односи обрађивани спорадично, у много ужим географским и хронолошким оквирима. Својим приступом, колега Радоњић успешно је анализирао слику Африке у Југославији, али је пружио увид и у много ширу слику односа Југославије и афричких земаља. Поред тога, он је дао нову слику специфичног положаја Југославије у Хладном рату, додатно је осветлио њену улогу у Покрету несврстаних, и дао допринос не само историји Југославије и југословенско-афричких односа, него глобалној историји Хладног рата и историји антиколонијалне борбе и деколонизације. Поред тога, својим приступом теми и истраживању, Немања Радоњић је избегао замке „југословенске изузетности“, узевши у обзир све специфичности југословенског погледа на Африку у оквирима Источне Европе и глобалног Хладног рата. Захваљујући ширини тема којима се бавио у свом раду и захваљујући хронолошком оквиру којим је покривено целокупно постојање социјалистичке Југославије, дисертација колеге Радоњића пружа широку и свеобухватну слику социјалистичке Југославије и њене спољне политике. Управо због тога ова дисертација представља важан прилог проучавању југословенског „трећег“ пута, као и важан прилог глобалној историји Хладног рата, у оквиру које су односи земаља Другог и Трећег света још увек недовољно истражена тема. Поред тога, захваљујући озбиљном методолошком приступу, ова дисертација даје значајан допринос даљем развоју историјске методологије и отварању нових тема у српској историографији, попут имагологије.

Упркос сложености и неистражености теме, као и широком хронолошком оквиру, сматрамо да је Немања Радоњић успешно савладао све научне изазове, и користећи мултидисциплинаран приступ, дао значајан прилог историји југословенско-афричких односа, историји Југославије, историји социјализма, историји антиколонијализма, и глобалној историји Хладног рата. Добро структурисаним текстом, опремљеним разноврсним и релевантним прилозима, уз јасно и аргументовано излагање и ваљано закључивање, колега Немања Радоњић је написао докторску дисертацију која ће, како избором теме, тако и научним приступом и стилем којим је писана, привући не само академску, него и ширу јавност, заинтересовану за слику Африке и историју Југославије.

6. Закључак

Упознавши се са текстом докторске дисертације Немање Радоњића, Комисија је закључила да је дисертација урађена у складу са одобреном пријавом теме. Јасно формулисане хипотезе, ослонац на теорију и истраживање разноврсне грађе, уз коришћење релевантне литературе, омогућиле су Немањи Радоњићу да уради зрео и методолошки утемељен научни рад, који представља значајан допринос не само српској, него и светској историографији, и студијама постколонијализма. Досадашња необрађеност ове теме у српској историографији, као и начин на који јој је кандидат приступио, уз резултате које је добио, чине његову дисертацију оригиналним и самосталним научним делом, које представља значајан допринос науци. На основу свега наведеног, Комисија даје позитивну оцену докторске дисертације Немање Радоњића **„Слика Африке у Југославији (1945-1991)“** и констатује да су се стекли сви услови за њену усмену одбрану.

У Београду, 17. јула 2020.

Комисија:

Проф. др Милан Ристовић
Редовни професор
Филозофски факултет
Универзитет у Београду

др Драган Богетић
Научни саветник
Институт за савремену историју

др Олга Манојловић Пнтар
Виша научна сарадница
Институт за новију историју Србије

Проф. др Радина Вучетић
Ванредна професорка
Филозофски факултет
Универзитет у Београду
(менторка и писац реферата)